

ПРО ЗМІНИ ВИКЛАДАННЯ ІНШОМОВНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКИХ ВУЗАХ

Валентина НІЧИЙ,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, v.nichyi@chnu.edu.ua

ON CHANGES IN THE TEACHING OF FOREIGN CULTURE IN THE UNIVERSITIES OF UKRAINE

Valentyna NICHYI,

Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University, ORCID ID: 0000-0002-3945-3766; Researcher ID: N-2288-2017

Nichyi Valentyna. On changes in the teaching of foreign culture in the universities of Ukraine. The purpose of the article is to analyze the features of teaching foreign languages in Ukrainian universities. To achieve this goal, the article uses the **methods** of critical analysis of scientific resources and scientific observation of the educational process, theoretical analysis. A comprehensive description of the application of these methods through the prism of foreign languages – is **the scientific novelty** of the work. **For the first time** the stages of language training, their application in practice for mastering a foreign language culture are analyzed. The main purpose of learning a foreign language in modern conditions is to form students' ability to communicate in any language at any level, which allows them to enter into equal dialogue with other cultures and traditions, participate in various spheres of intercultural communication, join modern world civilization. This goal involves the development of students with a high level of communicative competence, which will allow, in accordance with their real needs and interests, to successfully and efficiently carry out speech communication in various fields. The method of learning a foreign language is a system of knowledge about the natural processes of its study and ways to influence this process in order to optimize it. There are two functionally different techniques: general and specific. The general technique is devoted to the study of the features and patterns of the process of learning a foreign language, regardless of the language in question. For example, the principles of selection of educational material, the correlation of oral and written language at different stages of the lesson will be the same in equivalent learning conditions for any Western European language. **Conclusions.** Today, more and more teachers use elements of a communicative-oriented approach in foreign language lessons. As a result of this approach in teaching, a system of foreign language proficiency is formed, implemented and operates as a means of communication in the broadest sense of the word. This approach also includes the development of skills to compare the linguistic phenomena of the native and foreign languages. With the help of a communication-oriented approach, all aspects of a foreign language can be taught. When learning to speak a foreign language, the principle of individual approach becomes very important. Learning a foreign language, perhaps more than any other subject, requires an individual approach. The individual approach should not be considered as a one-time tool, which is usually used at one stage of mastering the material and in relation to any one group of students; it must permeate the whole process of learning to speak a foreign language.

Key words: *foreign languages, communication-oriented approach, foreign language culture, educational process.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Основною метою вивчення іноземної мови в сучасних умовах є формування в студентів здатності до іншомовного спілкування будь-якого рівня, що дозволяє вступати в рівноправний діалог з представниками інших культур і традицій, брати участь в різних сферах міжкультурної комунікації, долучатися до сучасних світових процесів розвитку цивілізації. Ця мета передбачає розвиток у студентів високого рівня комунікативної компетенції, яка дасть можливість, відповідно до їх реальних потреб та інтересів, успішно та якісно здійснювати мовленнєве спілкування у різних галузях.

Нові завдання, що стоять перед викладачем іноземних мов, передбачають зміни у підходах до їх вивчення, а саме: у вимогах до рівня володіння іноземною мовою, визначення нових підходів до відбору змісту та методичної організації матеріалу, а також до принципів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Методика вивчення іноземної мови – це система знань про

закономірні процеси її вивчення і про шляхи впливу на цей процес з метою його оптимізації. Існує дві функціонально різні методики: загальна і конкретна. Загальна методика присвячена дослідженню особливостей і закономірностей процесу вивчення іноземної мови, незалежно від того, про яку мову йдеться. Наприклад, принципи відбору навчального матеріалу, співвіднесення усної і письмової мови на різних етапах уроку будуть однаковими в рівнозначних умовах вивчення для будь-якої західноєвропейської мови. Конкретна методика застосовується при вивченні окремих явищ, окремого матеріалу в певній мові. Методику викладання іноземних мов у вузах досліджувало багато вчених. Зокрема, Тарнопольський О.Б. дослідив зв'язок методики навчання іноземних мов із проблемами особистості (емоціями та навчальною мотивацією того, хто навчається)¹. Один із засновників сучасної методики навчання іноземної мови Майкл Уест вважав, що іноземної мови неможливо навчити, їй можна тільки навчитися. А для цього необхідно створити найкращі умови для навчання, щоб студент дійсно захотів

¹ Tarnopol's'kyu O.B. Metodyka vykladannya inozemnykh mov ta yikh aspektiv u vyshchii shkoli: pidruchnyk [Methods of teaching foreign languages and their aspects in higher school: a textbook], Dnipro: Universytet imeni Al'freda Nobelya, 2019, P. 78–85 [in Ukrainian].

навчитися мови. Проблема методик викладання іноземних мов займалися Е.А. Штільман, С.Ю. Ніколаєва, З.М. Корнева, А.Д. Виселко та ін. Раніше автором статті вивчалось викладання іноземних мов в умовах дистанційного навчання². У даній статті ми розглянемо зміни у викладанні іноземної мови в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. На відміну від інших предметів, іноземна мова має свою специфіку та особливості, тому що її основною метою є формування комунікативного досвіду студентів, що також сприяє поглибленню розуміння іноземної культури країни через мову і розширення загального кругозору. Вивчення іноземної мови дає лише можливість засвоїти засоби сприйняття та вираження думок за допомогою нової мови, яка виступає у двох формах: усній та письмовій. У комунікативну мету навчання предмета “іноземна мова” і мають входити ці дві форми. На сьогодні головною метою оволодіння іноземною мовою вважається залучення до культури та участь у діалозі культур³. Цю мету можна досягти шляхом формування здатності до міжкультурної комунікації.

Центральною проблемою методик викладання іноземної мови є питання визначення цілей, при розробці яких найефективнішими є ідеї навчання не просто мови, а іноземної культури в широкому сенсі цього слова. У рамках культурологічного підходу, викладання іноземної мови включає в себе поєднання:

- 1) цілей, змісту, методів, засобів, процесу навчання, діяльності та взаємодії викладача та студентів;
- 2) контролю за навчанням;
- 3) автономних форм діяльності студентів;
- 4) соціокультурного фону, середовища навчання, обумовлених соціальним замовленням суспільства на підготовку спеціалістів.

Компонентами викладання іноземної мови можуть бути: ситуації контактного спілкування особистісного характеру, ситуації спілкування, що виражають повсякденні побутові потреби, ситуації суспільно-політичного характеру, ситуації професійного спілкування.

Культурологічний підхід виконує п'ять функцій: розвиваючу, навчальну, виховну, пізнавальну та професійну. Сутність розвиваючої функції в тому, що спрямованість іноземної культури полягає в соціально та професійно значущих властивостях, які відіграють важливу роль для процесів пізнання, а саме: психічні функції, мовні здібності, працелюбність, цілеспрямованість, воля, активність, вміння вчитися. Сутність навчальної функції полягає в опануванні різних форм спілкування. Внаслідок чого оволодіння іноземною культурою є збагачення духовного світу, міжособистісного та міжкультурного зв'язку, відстоювання своєї точки зору тощо. Виховна функція полягає в тому, що іноземна культура є засобом

морального виховання, навичок та звичок поведінки, що відповідають нормам суспільства. Метою пізнавальної функції є освоєння іноземної культури, розуміння цієї культури, а не засвоєння її змісту. У процесі вивчення іноземної мови всю культуру країни засвоїти неможливо. Важливо пам'ятати, що кожен народ має свій менталітет, який надзвичайно відрізняється від іншого. Тільки через оволодіння культурою відбувається розуміння менталітету. У міжкультурному спілкуванні, взаєморозуміння і контакт у діалозі досягається при знайомстві його учасників з іноземною культурою, повазі та визнанні її самоцінності. Розуміння системи цінностей народу і є оволодіння культурою.

Іноземна культура визначає професійну особливість, притаманну тому чи іншому народові. Перебування в чужій країні може викликати різні почуття. Потрапивши за кордон, можна захоплюватися іншою реальністю: пам'ятками, будинками, стилем одягу та життя. Незнання іноземної культури може призвести до культурного шоку, який проявляється в уникненні контактів із представниками іноземної культури. Впевненість у спілкуванні іноземною мовою набувається лише в процесі практики⁴.

Можна стверджувати, що іноземна культура – це складне і багатостороннє поняття, і повною мірою навряд чи вона може бути вивчена. Тому для мовної підготовки потрібні елементи культури країни мови, що досліджуються, які допоможуть увійти в іноземну культуру і дозволять керувати цим процесом. Мова – це основний носій, через який відбувається практичне зіткнення з іншою культурою на кожному занятті з іноземної мови.

Важливе місце в процесі вивчення мови надається чотирьом видам діяльності: читання, говоріння, письмо, аудіювання. Існує три види читання: читання з розумінням основного змісту тексту (reading for the main idea), читання з повним розумінням тексту (reading for details), читання із вибірковою вилученням потрібної чи цікавої інформації (reading for specific information)⁵.

Важливе значення приділяється самостійному зверненню до лінгвокраїнознавчого довідника, основними завданнями якого є розширення кругозору студентів у процесі ознайомлення з інформацією про країнознавство, формування потреби та розвитку вміння користуватися довідковою літературою, мотивуючи на пізнавальну активність.

Аудіювання займає значне місце у процесі навчання. Воно використовується для прослуховування висловлювань, студенти тренуються у впізнанні матеріалу на слух, знайомляться з новим лексико-граматичним матеріалом, який застосовується у подальшій бесіді. Існують спеціальні тексти для аудіювання, які поступово ускладнюються за допомогою включення нового лексико-граматичного матеріалу.

² Nichyi V.V. “Osoblyvosti vykladannya inozemnoyi movy v umovakh dystantsiynoho navchannya” [Peculiarities of foreign language teaching in distance learning], *Aktual'ni pytannya suspil'nykh nauk ta istoriyi medytsyny: Spil'nyy ukrayins'ko-rumuns'kyi naukovyy zhurnal*, 2021, 1(29), P. 82–85 [in Ukrainian].

³ Korniyeva Z. M. *Metodyka navchannya maybutnikh ekonomistiv anhliys'koho dilovoho movlennya na osnovi tekhnolohiyi zanurennia* [Methods of teaching of English business speech of future economists based on immersion technology]: Dys. kand. ped. nauk: 13.00.02, *Natsional'nyy tekhnichnyy un-t Ukrainy “Kyivivs'kyi politekhnichnyy in-t”*, K., 2006, P. 222–234 [in Ukrainian].

⁴ *Metodyka navchannya inozemnykh mov u serednikh navchal'nykh zakladakh: pidruchnyk dlya studentiv vyshchychkh zakladiv osvity* [Methods of teaching foreign languages in secondary schools: a textbook for students of higher education], kolektyv avtoriv pid kerivnytstvom S.YU. Nikolayevoyi, K.: Lenvit, 1999, P. 117–124 [in Ukrainian].

⁵ Oxford R. *Language learning strategies. What every teacher should know*, Newbury House Publishers, 1990, P. 134–152 [in English].

При оволодінні іноземною мовою ведеться робота над трьома видами аудіювання: з повним розумінням, що сприймається на слух (здійснюється на текстах, що не містять особливих труднощів, найчастіше вони побудовані на знайомому матеріалі), із загальним охопленням змісту (з розумінням лише основної інформації, яка ґрунтується на матеріалі текстів, що містять значну кількість незнайомих слів), аудіювання з метою отримання потрібної або цікавої інформації. Наприклад, при вивченні теми "Франція" студентам 3 курсу, які вивчають французьку, як другу мову, пропонується прослухати декілька етапів аудіювання з поступовим розширенням лексичного матеріалу, а також застосовується індивідуальний підхід залежно від вмінь і навичок кожного студента. Таким чином студентам легше навчитися сприймати іноземну мову на слух і реагувати відповідно до ситуацій.

Основною метою говоріння є ознайомлення студентів із незнайомими сферами життя іншомовних країн, повторення та систематизація лексики та граматики, засвоєних раніше. Основними завданнями перед студентами є навчитися вирішувати комунікативні проблеми, необхідні для ведення наступних типів діалогу: діалог-розпитування (відрізняється невисокою структурною складністю); діалог-спонукання до дії (спонукає співрозмовника до висловлювання своїх пропозицій щодо обговорюваної теми); діалог-обмін думками (виражається своє ставлення до висловлювань партнера, своя думка щодо обговорюваної теми).

Велике значення під час навчання основних типів мовлення займає робота над міркуванням, порівняльною оцінкою рідної культури з культурою країни мови, яка вивчається. Студенти повинні вміти висловлюватися цілісно, як у смислового, так і в структурному відношенні, вміти висловлюватися логічно. Це означає вміти послідовно викладати факти, думки, судження, без запозичених думок із заздалегідь прочитаних та прослуханих джерел. Наприклад, при вивченні теми "Працевлаштування у Франції" студентам 4 курсу пропонується складання ситуативних діалогів, рольові ігри, виступити із повідомленням про аналіз найновіших джерел з даного питання. Це дає їм можливість оцінити реалії французького суспільного життя, відчути себе в ролі шукачів роботи або роботодавців.

Щодо навиків письма, студенти повинні вміти робити виписки із прочитаного, складати короткі резюме прочитаного тексту, оформляти ділові документи, написати текст для спільного проекту.

Робота з культурознавчим матеріалом передбачає різні форми занять: екскурсії; самостійна робота з книгою та документом українською та іноземною мовами; студентські дослідження; проектна діяльність; бесіди та зустрічі з цікавими людьми, у тому числі носіями мови, що вивчається; виступи із повідомленнями, доповідями; науково-практичні конференції та ін.

У роботі над культурологічним компонентом можна ефективно використати сучасні методи навчання: метод проектів, рольові ігри, інформаційно-

комунікаційні, пошукові, дослідні технології. Культурологія у межах вивчення іноземної мови відкриває широкі можливості для самостійної діяльності, пошуку, дослідження, допомагає осмислити ідею історичного поступу, зрозуміти взаємозв'язок локального і глобального, виробити активну життєву позицію.

Під час навчання іншомовній культурі мультимедіа є виключно корисною та плідною технологією завдяки властивим їй якостям інтерактивності, гнучкості та інтеграції різних типів мультимедійної навчальної інформації. Згідно з найпоширенішим визначенням, мультимедіа – це комп'ютерні засоби створення, зберігання, обробки та відтворення в цифровому вигляді інформації різних типів: тексту, малюнків, схем, таблиць, діаграм, фотографій, відео- та аудіо-фрагментів тощо. Технології мультимедіа дають можливість осмислено та гармонійно поєднувати багато видів мультимедійної інформації. Це дозволяє за допомогою комп'ютера представляти знання у різних формах, таких як: зображення, включаючи відскановані фотографії, креслення, карти та слайди; звукозаписи голосу, звукові ефекти та музика; відео та анімаційне імітування.

Як правило, презентації, що супроводжуються красивими зображеннями або анімацією, є візуально більш привабливими, ніж звичайний текст, і вони можуть підтримувати належний емоційний рівень, що доповнює матеріал. Таким чином, використання якісних мультимедіа-засобів може зробити процес навчання гнучким по відношенню до соціальних та культурних відмінностей між студентами, їх індивідуальних стилів і темпів навчання, їх інтересів. Застосування мультимедіа може позитивно позначитися на декількох аспектах навчального процесу: підвищення мотивації студентів, розвиток навичок спільної роботи та колективного пізнання, формування глибшого розуміння процесу навчання. Наприклад, студенти 1 курсу спеціальності "Історія" створювали презентації при вивченні теми "Велична Англія". Кожна з презентацій викликала жваве обговорення та інтерес у всіх учасників дискусії.

Людська свідомість виникла саме тому, що в процесі праці людина стала активно впливати на навколишній світ. І це була не проста суб'єктивна активність, а перетворююча діяльність. Мовленнєва діяльність, як особливий її вид, і як складова частина діяльності взагалі, є перетворюючою за своєю спрямованістю. Розглядаючи говоріння як мету навчання, ми зазначили, що мислення виконує комунікативну функцію, відмінну від пізнавальної. Якщо мислення – це діяльність, спрямована на пізнання, усвідомлення та перетворення навколишнього світу, а мова – знаряддя цієї діяльності, то цілком зрозуміло, що для успішного здійснення настільки серйозної і складної діяльності, знаряддя її виконання має бути абсолютним. Під час навчання говорінню необхідно викликати мовну активність студентів з допомогою комунікативних завдань мовного спілкування⁶. Принцип мовної спрямованості передбачає також використання комунікативно-цінного мовного матеріалу, що використовується у передбачуваних сферах реальної комунікації.

⁶ Yahel's'ka N.V. Metodyka orhanizatsiyi samostiyanoi roboty studentiv z anhliys'koyi movy z vykorystanniam profesynoho movnoho portfelya [Methods of organizing of independent work of English students using a professional language portfolio], Avtoref. dys. ... kand.ped.nauk: 13.00.02, Kyuyivs'kyu natsional'nyy lnhvistychnyy universytet, K., 2005, P. 15–17 [in Ukrainian].

При навчанні іншомовному говорінню принцип індивідуального підходу набуває великого значення. Навчання іноземної мови, мабуть, більшою мірою, ніж будь-якому іншому предмету, вимагає індивідуального підходу. Індивідуальний підхід не повинен розглядатися як одноразовий засіб, що використовується зазвичай на якомусь одному етапі засвоєння матеріалу і стосовно якоїсь однієї групи студентів (сильних, середніх, слабких); він має пронизувати весь процес навчання іншомовному говорінню. Основою індивідуалізації може бути індивідуальність студента у всій своїй багатогранності. У працях з філософії, а також у психологічній літературі в індивідуальність як систему включають властивості людини у наступних аспектах її життєдіяльності: як індивіда, як суб'єкта та як особистості.

Висновки. У статті розглянуто основні проблеми сучасної методики навчання іноземних мов. До них можна віднести методологічну сутність комунікативно-орієнтованого навчання та нову парадигму навчання іноземної мови, орієнтовану на студента, навчання та знання. Ми переконалися, що говоріння є надзвичайно складним і багатоаспектним явищем. Воно виконує у житті функцію засобу спілкування. Якщо ми вміємо висловлювати свою думку та розуміти співрозмовника, то й вміємо говорити. А для цього потрібне використання чіткої методики на уроках іноземної мови. Сьогодні дедалі більше викладачів використовують елементи комунікативно-орієнтованого підходу під час уроків іноземних мов. У результаті такого підходу в навчанні формується, реалізується та діє система

володіння іноземною мовою як засобом спілкування у широкому розумінні цього слова. Даний підхід включає також виховання навичок порівняння мовних явищ рідної та іноземної мови. За допомогою комунікативно-орієнтованого підходу можна навчати всіх аспектів іноземної мови. Комплексне використання всіх етапів мовної підготовки, їх застосування на практиці для оволодіння іншомовною культурою показало ефективність даної методики. Студентам стало цікавіше вивчати іноземну мову, у них зріс рівень мотивації, вони почали відчувати себе вільніше при поїздки за кордон. Звичайно, дана методика обов'язково повинна враховувати індивідуальний підхід.

Нічий Валентина – асистент кафедри сучасних іноземних мов та перекладу факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У науковому доробку автора – 22 надруковані праці. Коло наукових інтересів: проблеми семантичного синтаксису у французькій мові, перекладознавство, методика викладання іноземної мови.

Nichyi Valentyna – Teaching Assistant of the Department of Modern Foreign Languages and Translation, Faculty of History, Political Science and International Relations Yuri Fedkovych Chernivtsi National University. The author's scientific work includes 22 published works. Research interests: problems of semantic syntax in French, translation studies, methods of teaching a foreign language.

Received: 10.04.2022

Advance Access Published: June, 2022

© V. Nichyi, 2022